

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการที่รากฐานของสังคมไทยมาจากสังคมเกษตรกรรมทั้งการเพาะปลูก และการปศุสัตว์ ดังนั้นการหาแนวทางในการพัฒนาภาคการเกษตรของไทยให้มั่นคงจึงเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยกระดับรายได้ในภาคการเกษตร จึงเป็นวิธีทางสำคัญเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภาคการเกษตรและภาคอุตสาหกรรม ซึ่งนับวันจะมีช่องว่างที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกที วิธีทางที่สำคัญในการยกระดับรายได้ในภาคการเกษตร ก็คือ การพัฒนาการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตด้านปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงสุกร ฯลฯ

เนื่องจากการเลี้ยงสุกรเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ซึ่งมีการเลี้ยงในลักษณะ “หมูออมสิน” เพื่อไว้กินเศษอาหารในบ้านและผลพลอยได้จากฟาร์มของตน ต่อมาการเลี้ยงสุกรได้รับการพัฒนา และปรับปรุงให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน ทำให้ปัจจุบันเกษตรกรเริ่มหันมาเลี้ยงสุกรแบบการค้ามากยิ่งขึ้น โดยมีการปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านพันธุ์สุกร อาหาร และวิธีการเลี้ยง ให้ได้รับมาตรฐาน ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐที่มีการกำหนดตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร โดยการสนับสนุนและให้ปัจจัยการผลิต เพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกรให้สูงขึ้น โดยกำหนดระบบการเกษตรแบบผสมผสานโดยเฉพาะด้านปศุสัตว์ให้พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่อง และผลิตวัตถุดิบป้อนโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป ส่งผลให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาปศุสัตว์ต่อสาขาเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 10.66 ซึ่งนับว่าภาคปศุสัตว์มีความสำคัญทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยเฉพาะสุกรมีส่วนในมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมภาคการเกษตรร้อยละ 3.57 ซึ่งมากเป็นอันดับหนึ่งในสาขาปศุสัตว์ ขณะเดียวกันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ก็ยังคงกำหนดให้เกษตรกรเพิ่มปริมาณผลผลิตด้านปศุสัตว์ป้อนอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกร และพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรในพื้นที่ที่เหมาะสม ดังนั้นการเลี้ยงสุกรจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรยึดเป็นอาชีพหลัก และมีโอกาสพัฒนาการเลี้ยงให้เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศในอนาคต (กรมปศุสัตว์, กองส่งเสริมการปศุสัตว์, 2544:1)

ปัจจุบันการเลี้ยงสุกรเป็นการทำปศุสัตว์ประเภทหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นจำนวนมาก และมีการเลี้ยงแทบทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดโดยรอบของ

กรุงเทพฯ จะมีปริมาณการเลี้ยงสุกรเป็นจำนวนมากเพื่อส่งตลาดในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นตลาดการบริโภคที่ใหญ่ที่สุด โดยแหล่งผลิตสุกรส่วนใหญ่อยู่บริเวณภาคกลาง ในปี 2547 ปริมาณสุกรทั้งประเทศเท่ากับ 6.29 ล้านตัว แบ่งเป็นการเลี้ยงภาคกลาง 3.95 ล้านตัว หรือคิดเป็นร้อยละ 62.80 โดยจังหวัดที่มีการเลี้ยงสุกรมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี 936,313 ตัว รองลงมาคือจังหวัดราชบุรี 906,870 ตัว และจังหวัดนครปฐม 539,691 ตัว หรือคิดเป็น ร้อยละ 14.90, 14.43 และ 8.59 ตามลำดับ (กลุ่มสารสนเทศและข้อมูลสถิติ, กรมปศุสัตว์)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันปริมาณการเลี้ยงสุกรในจังหวัดนครปฐมจะมีจำนวนลดลง เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง แต่จากการที่จังหวัดนครปฐมมีความเหมาะสมของสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม และมีปริมาณน้ำเป็นจำนวนมาก ทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และระบบชลประทานต่างๆ ส่งผลให้พื้นที่ที่มีปริมาณน้ำอย่างเพียงพอในการเลี้ยงสุกร นอกจากนี้ความเหมาะสมของสภาพภูมิอากาศที่ไม่ร้อนจัดจนเกินไป ยังมีส่วนสำคัญต่อการเลี้ยงและการเติบโตของสุกร อีกทั้งความได้เปรียบทางด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครปฐม คือเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร จึงส่งผลให้มีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวกรวดเร็ว และสามารถลดต้นทุนค่าขนส่งซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญ และยังคงสภาพความสดใหม่ของเนื้อสุกรที่ส่งถึงผู้บริโภค โดยสามารถเดินทางได้ทั้งถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) และถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี (ทางหลวงหมายเลข 338) นอกจากนี้นครปฐมยังเป็นแหล่งชุมทางในการขนส่งสินค้าลงสู่ภาคใต้อีกด้วย จากลักษณะดังกล่าวทำให้จังหวัดนครปฐมยังคงบทบาทสำคัญในการผลิตสุกร เพื่อป้อนสู่แหล่งตลาดการบริโภคของประเทศ และอาชีพการเลี้ยงสุกรยังสามารถสร้างรายได้ และการจ้างงานในจังหวัด อีกทั้งยังก่อให้เกิดธุรกิจที่สืบเนื่องมาจากการเลี้ยงสุกร เช่น โรงฆ่าสัตว์ โรงงานแปรรูปเนื้อสุกร และโรงงานผลิตอาหารสัตว์ในพื้นที่ตามมาอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมอาหารสัตว์เป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่นำเอาผลพลอยได้จากการเกษตร ประมง และผลพลอยได้จากอุตสาหกรรมบางประเภทในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง เช่น รำข้าว ปลาป่น กากถั่วเหลือง แป้งกล้วยเดี๋ย และเศษขนม มาก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางการค้าให้สูงยิ่งขึ้นแทนที่จะทิ้งไปให้สูญเปล่าอีกทางหนึ่งด้วย

จากศักยภาพดังกล่าวของพื้นที่จะเห็นว่าจังหวัดนครปฐมยังสามารถบทบาทในการเลี้ยงและการผลิตสุกรเพื่อส่งออกให้กับจังหวัดโดยรอบและยังเป็นสาขาการผลิตที่นำรายได้เข้าสู่จังหวัดมาโดยตลอด ดังนั้นประเด็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาคือศึกษาถึงที่ตั้ง ความหนาแน่นของฟาร์มเลี้ยงสุกรที่ส่งผลต่อการใช้ที่ดิน และการศึกษายังรวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสุกร ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้สุกรเป็นวัตถุดิบในการผลิต (Forward Linkage) โดยเริ่มตั้งแต่ กลุ่มพ่อค้าคนกลาง, โรงฆ่าสัตว์ และอุตสาหกรรมแปรรูปเนื้อสุกร ในแง่ของความสัมพันธที่แต่ละกิจกรรมเหล่านี้มีต่อกัน และมีต่อพื้นที่อย่างไร ซึ่งในแต่ละหน่วยผลิตล้วน

ก่อให้เกิดการจ้างงาน การไหลเวียนวัตถุดิบจากแหล่งผลิตรอบนอก รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้ให้แก่พื้นที่ นอกจากนี้ยังศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผลิตปัจจัยในการเลี้ยงสุกร (Backward Linkage) ทั้งฟาร์มผลิตลูกสุกร ธุรกิจด้านเคมีภัณฑ์ และกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ โดยมุ่งเน้นไปที่แหล่งผลิตในพื้นที่จังหวัดนครปฐม เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปวิเคราะห์และพิจารณาว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจใดเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักที่สามารถทำรายได้ให้กับพื้นที่มากที่สุด เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางการพัฒนาสาขาการผลิตดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับนโยบายการส่งเสริมภาคการเกษตรของรัฐบาลอันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตสุกรในพื้นที่ให้พัฒนาขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับประเทศต่อไปได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาแหล่งที่ตั้งและความหนาแน่นของฟาร์มเลี้ยงสุกร ที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ
2. ศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้สุกรเป็นวัตถุดิบในการผลิต (Forward Linkage) และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผลิตปัจจัยในการเลี้ยงสุกร (Backward Linkage) ที่ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินและกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ข้อจำกัด และแนวโน้มในการพัฒนาอุตสาหกรรมสุกรในพื้นที่จังหวัดนครปฐม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแหล่งความหนาแน่นของฟาร์มเลี้ยงสุกรที่สัมพันธ์กับแหล่งที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง ว่าก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันในรูปแบบใด และส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงสุกรในพื้นที่
2. ทราบถึงลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเลี้ยงสุกรในจังหวัดนครปฐม
3. ทราบถึงปัญหา และข้อจำกัดในการเติบโตของอุตสาหกรรมเลี้ยงสุกรในพื้นที่จังหวัดนครปฐม
4. สามารถเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องจากการเลี้ยงสุกร ให้มีความเชื่อมโยงกันเพื่อเพิ่มบทบาททางด้านธุรกิจการเลี้ยงสุกรให้กับพื้นที่

1.4 ขั้นตอนในการศึกษา

สำหรับขั้นตอนในการศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น

1. ศึกษาถึงที่มาของปัญหา วัตถุประสงค์ในการศึกษา รวมทั้งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้

2. ศึกษาและทบทวนถึงหลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้เพื่อกำหนดกรอบในการศึกษา

3. กำหนดกรอบและวิธีการศึกษา รวมทั้งเลือกกิจกรรมทางเศรษฐกิจและพื้นที่ในการศึกษา

4. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ทั้งข้อมูลปฐมภูมิจากการใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์ การพูดคุยและการสังเกต ข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารงานวิจัยต่างๆ รวมทั้งจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

5. ศึกษาลักษณะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการเลี้ยงสุกร ทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward Linkage) และกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward Linkage) โดยการศึกษาแบ่งเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

- แบ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกเป็นประเภท ให้อยู่ในหมวดหมู่และประเภทเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการสำรวจข้อมูลและนำข้อมูลไปวิเคราะห์

- ศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผลิตปัจจัยในการเลี้ยงสุกร และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้สุกรเป็นวัตถุดิบในการผลิต ที่ได้รับการจัดประเภทเป็นหมวดหมู่แล้ว โดยเน้นทางด้านที่ตั้ง รูปแบบการดำเนินงาน และลักษณะการเชื่อมโยงกัน

- สำรวจข้อมูลของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม เอกสารงานวิจัยต่างๆ และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

- รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจัดเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบสอบถามเพื่อทราบผลของการศึกษาทางเศรษฐกิจที่ผลิตปัจจัยในการเลี้ยงสุกร และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้สุกรเป็นวัตถุดิบในการผลิต

6. นำผลการศึกษาที่ได้ มาใช้ในการประกอบการวางแผนเพื่อการพัฒนาพื้นที่จังหวัดนครปฐม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องมาจากการเลี้ยงสุกร รวมทั้งสรุปปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาครั้งนี้

1.5 นิยามศัพท์

1. ความเชื่อมโยงของการผลิตไปข้างหน้า (Forward Linkage) เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าจนถึงขั้นสำเร็จรูป หรือการขยายกระบวนการผลิตที่เป็นอยู่ เพื่อที่ว่าจะสามารถผลิตสินค้าได้หลายชนิดจากวัตถุดิบที่ใช้

2. ความเชื่อมโยงของการผลิตไปข้างหลัง (Backward Linkage) เกี่ยวข้องกับปัจจัยเข้าหรือวัตถุดิบที่จะนำเข้ามาใช้ในการผลิต รวมถึงปัจจัยเข้าโดยอ้อม (Indirect Inputs)

3. อุตสาหกรรมสุกร หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการเลี้ยงสุกร ตั้งแต่ฟาร์มเพาะเลี้ยงสุกรพันธุ์, อุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์, ธุรกิจเคมีภัณฑ์, โรงฆ่าและชำแหละสุกร และอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้า

4. ฟาร์มเลี้ยงสุกรขุน หมายถึง ฟาร์มที่นำลูกสุกรที่มีน้ำหนักประมาณ 15-20 กิโลกรัมมาเลี้ยง เพื่อขุนให้ได้น้ำหนักประมาณ 100 กิโลกรัม จึงจะจับส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปชำแหละต่อไป

5. ฟาร์มเลี้ยงสุกรพันธุ์ หมายถึง ฟาร์มที่เลี้ยงสุกรพ่อแม่พันธุ์ดี ซึ่งอาจนำเข้ามาจากต่างประเทศ หรือเป็นสุกรลักษณะดีที่ถูกคัดเลือกไว้สำหรับการทำพันธุ์โดยเฉพาะ เพื่อผลิตลูกสุกรสำหรับจำหน่ายให้กับฟาร์มอื่นๆ เพื่อนำไปเลี้ยงเป็นสุกรขุนต่อไป

6. อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ หมายถึง อุตสาหกรรมที่ผลิตอาหารสัตว์ในแบบสำเร็จรูป และหัวอาหารสำหรับใช้เลี้ยงสุกรโดยเฉพาะ บางแห่งอาจมีการผลิตอาหารสัตว์ประเภทอื่นๆ เช่น อาหารปลา อาหารไก่ อาหารกึ่ง รวมอยู่ด้วย

7. อุตสาหกรรมวัตถุดิบอาหารสัตว์ หมายถึง กลุ่มธุรกิจประเภทหนึ่งที่ทำกรรวบรวมผลพลอยได้จากการเกษตรทั้งรำข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กากถั่วเหลือง โดยนำมาผ่านกระบวนการขัดสีและแยกสิ่งปลอมปนออก จากนั้นจึงนำไปจำหน่ายเป็นอาหารสัตว์เพื่อให้ผู้เลี้ยงนำไปผสมกับส่วนประกอบอื่นๆ เองตามสูตรของแต่ละฟาร์ม

8. ธุรกิจเคมีภัณฑ์ หมายถึง ธุรกิจที่ผลิตและจำหน่ายเวชภัณฑ์ ประเภทวัคซีน ยารักษาโรค รวมทั้งอาหารเสริมที่ใช้เลี้ยงสุกร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเคมีภัณฑ์ที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ และนำมาจำหน่ายโดยผ่านตัวแทนในจังหวัดนครปฐม

9. โรงฆ่าสัตว์ หมายถึง สถานที่ที่รับฆ่าและชำแหละเนื้อสุกร โดยการผ่าครึ่งเพื่อแยกชิ้นส่วนต่างๆ เพื่อให้ลูกค้านำไปจำหน่ายต่อไป โดยโรงฆ่าสัตว์เหล่านี้จะต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ ตามที่รัฐกำหนดและต้องฆ่าสุกรตามอาชญาบัตรที่กำหนดให้เท่านั้น

10. อุตสาหกรรมแปรรูปเนื้อสุกร หมายถึง กลุ่มธุรกิจหนึ่งที่น่าผลผลิตจากสุกรมาผ่านกระบวนการต่างๆ กลายเป็นสินค้าใหม่ตามความต้องการของผู้บริโภค เช่น เนื้อสุกรแช่แข็ง กุนเชียง หมูหยอง หมูแผ่น หมูหยอง แฮม ไส้กรอก เป็นต้น

11. ฟาร์มสุกรรายย่อย หมายถึง หน่วยการผลิตสุกรที่มีปริมาณการเลี้ยงสุกรต่อรอบประมาณ 20-30 ตัว ไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนหรือขายเป็นครั้งเป็นคราว

12. ฟาร์มสุกรเพื่อการค้า หมายถึง หน่วยการผลิตสุกรที่มีปริมาณการเลี้ยงสุกรต่อรอบตั้งแต่ 50 ตัวขึ้นไป มีการใช้เทคนิคการจัดการฟาร์ม ทั้งในด้านการควบคุมปริมาณการผลิต และการพัฒนาคุณภาพของผลผลิต มีรูปแบบการเลี้ยงที่ค่อนข้างพิถีพิถันและถูกต้องตามหลักวิชาการ ตั้งแต่การปลูกสร้างโรงเรือน การคัดเลือกพันธุ์ และการเลี้ยงดู ซึ่งบางรายนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการเลี้ยงสุกร อาทิ การใช้ระบบ Evaporative การให้อาหารแบบอัตโนมัติ (Automatic feeding system) เป็นต้น การเลี้ยงมีการคาดการณ์แนวโน้มสถานการณ์การผลิตและการตลาด ประกอบการตัดสินใจนอกเหนือจากราคาสุกร ซึ่งฟาร์มสุกรเพื่อการค้าสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ

- ฟาร์มสุกรขนาดเล็ก หมายถึง หน่วยการผลิตสุกรที่มีปริมาณการเลี้ยงสุกรต่อรอบตั้งแต่ 50-200 ตัว

- ฟาร์มสุกรขนาดกลาง หมายถึง หน่วยการผลิตสุกรที่มีปริมาณการเลี้ยงสุกรต่อรอบตั้งแต่ 201-500 ตัว

- ฟาร์มสุกรขนาดใหญ่ หมายถึง หน่วยการผลิตสุกรที่มีปริมาณการเลี้ยงสุกรต่อรอบตั้งแต่ 501 ตัวขึ้นไป